

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

БАРАБАШ СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА

УДК 821.161.2.09 - 31 Козоріс

**ПОЕТИКА ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ МИХАЙЛА КОЗОРИСА:
ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ АСПЕКТИ**

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри української літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Приліпко Ірина Леонідівна,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
директор Всеукраїнського навчально-
наукового центру шевченкознавства

кандидат філологічних наук, доцент
Кривенко Сергій Миколайович,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний університет»,
доцент кафедри української мови,
літератури та культури

Захист відбудеться «29» січня 2018 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.22 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01054, м. Київ, вул. Тургенєвська, 8/14.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «27» грудня 2017 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т. А. Пахарєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Створення цілісної, повної і науково-об'єктивної концепції розвою української літератури ХХ ст. є однією з найактуальніших потреб сучасного літературознавства. Своєрідним внеском у духовну самоідентифікацію народу і моральним обов'язком учених нині є поцінування творчих індивідуальностей письменників 20–30-х рр. ХХ ст., які потрапили під жорна сталінських репресій. Нагальною постає потреба не лише повернення творчих здобутків до історії української літератури, а й належного і концептуального їх переосмислення відповідно до засад сучасних літературознавчих методологій.

Молоде покоління письменників, яке прийшло в українську літературу в епоху Розстріляного Відродження, визначило в ній функціонування стильових тенденцій, енергетики творчого пошуку. Вони створили самобутні стильові системи, дослідження яких стосується аспекту внутрішньої творчості в літературі. Взаємодія їх стилетворчих виявів загалом є підступом до аналітичного висвітлення складних процесів жанро- і стилетворення окремих письменників, зокрема й М. Козоріса (1882–1837), талановитого прозаїка, літературознавця і публіциста першої третини ХХ ст.

М. Козоріс увійшов у літературу на початку ХХ ст., коли «пробуджені» нації, усвідомивши себе дієвим суб'єктом історії, актуалізували національний феномен як новий предмет українознавчих суспільно-історичних, психологічних і художніх студій. Людина значної творчої енергії, митець широкого інтелектуального і громадянського діапазону М. Козоріс художнім словом відстоював національну гідність і волю народу, державну незалежність України. Він належить до письменників, які були свідками й активними учасниками Першої світової війни, російських та українських революцій (1905 і 1917 рр.), демократичних перетворень часів УНР та ЗУНР, національного відродження 20-х рр. ХХ ст., сучасниками чи жертвами голодомору і політичних репресій 30-х рр. Більшовицька влада затаврувала М. Козоріса як запеклого націоналіста і розстріляла, а твори відправила у спецфонди, де вони тривалий час перебували в ув'язненні, не осмислені дослідниками і невідомі читацькій громаді.

Творчий доробок митця становлять декілька книг прози, зроблених на основі написаних у 10-х рр. ХХ ст. оповідань і новел, драматичні сценки, дві повісті, надруковані у радянській періодиці 20-х – поч. 30-х рр. ХХ ст., роман у двох частинах «Голуба кров», цикли публіцистичних нарисів, літературознавчі дослідження, присвячені вивченню творчості І. Франка, Марка Черемшини, В. Стефаника тощо. Ім'я М. Козоріса наразі залишається маловідомим широкому загалу читачів, незважаючи на передрук окремих його творів, зокрема малої прози та повісті «Чорногора говорить» (1928), а надрукований у 1932 р. роман «Голуба кров» є раритетним виданням навіть для фахівців-літературознавців.

Літературознавча оцінка творчості М. Козоріса, починаючи з 20-х рр. ХХ ст., є принагідною, містить лише загальну характеристику його доробку (статті та рецензії Ю. Зета, Й. Кубася, Л. Підгайного, І. Ткачука). Свідчення про «друге», часткове повернення письменника в українську літературу відомі лише з 1970 р. (довідкова література, згадка серед ювілярів у місцевій пресі, в енциклопедичній «Історії української літератури» у 8-ми томах). Спочатку більш активно до вивчення життєвого і творчого шляху письменника долучилися у часи незалежності України історики і краєзнавці П. Арсенич, Г. Рис, О. Рубльов. У напрямі глибшого дослідження прозописьма М. Козоріса продовжили працю літературознавці Ф. Погребенник, І. Приходько, М. Хороб.

За відсутності наукової біографії та науково-критичних видань прози М. Козоріса дослідники вимушено обмежувалися характеристикою особливостей життєтворчості митця, розкриттям сатиричної природи роману «Голуба кров». Фахівці-літературознавці визнали потребу поглибленого вивчення усієї літературно-наукової спадщини письменника, необхідності введення в обсяг дослідницьких студій питань, пов'язаних зі з'ясуванням особливостей художнього мислення прозаїка, жанрово-стильовими вирішеннями його творів тощо. Наразі також залишається актуальною потреба повернення в читацький обіг і оперативне поле досліджень масиву творчої спадщини митця, «розсипаної» на шпальтах періодичної преси 20–30-х рр. ХХ ст., збереженої у спецфондах або просто належно не поцінованої за його життя. Нагальною також є потреба об'єктивного літературознавчого дослідження його художнього письма задля цілісного розуміння розвитку української літератури ХХ ст., що й визначає актуальність запропонованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася як складова частина комплексного дослідження «Шляхи розвитку української літератури XVII–XXI століть», над яким працює колектив кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 3 від 23 жовтня 2012 р.) і заочно затверджено на засіданні бюро Наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» при Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 1 від 12 травня 2015 р.).

Метою роботи є комплексне аналітико-синтетичне осмислення жанрово-стильових, проблемно-тематичних, характерокреаційних аспектів поетики художньої прози М. Козоріса, місця його епіки в розвитку української белетристики.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити ідейно-тематичну та жанрову своєрідність творів М. Козоріса;
- з'ясувати специфіку реалізації літературознавчих категорій «поетика», «жанр» і «стиль» у творчості митця;
- охарактеризувати жанрово-стильову палітру малої прози письменника;

- розкрити специфіку художнього психологізму та образотворення в оповіданнях, повістях і романі белетриста;
- визначити експериментальні особливості жанрового та сюжетно-композиційного рівнів романної і повістєвої прози епіка;
- простежити специфіку вираження проблемно-тематичних домінант та особливості характерокреаційних стильових вирішень у повістях і романі прозаїка;
- висвітлити здобутки творчої спадщини митця, визначити її місце й роль у вітчизняному літературному процесі.

Об'єктом дослідження є масив художньої прози (новели, оповідання, повісті, роман) М. Козоріса та особливості його епічного ідеостилію. Матеріалом дослідження послужили видання творчості письменника, спогадові та інші архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУ), Центрального державного історичного архіву України (ЦДІА), відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України, Інституту рукописів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та ін., а також основні праці вітчизняних науковців, в яких частково розкрито жанрову та художньо-стильову своєрідність творів під кутом зору заявленої проблеми.

Предметом дослідження є особливості поетики жанру і стилю художньої прози М. Козоріса, творчий експериментальний характер його епіки, що презентують специфіку художнього мислення та письма митця.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених мети й завдань використано культурно-історичний, порівняльно-історичний, у тому числі імагологічний, системний методи, що уможливили цілісну дослідницьку візію поліфонії жанрів і проблематики, мотивів і образів прози М. Козоріса, її зв'язку з реаліями та потребами доби. Культурно-історичний метод дав змогу охарактеризувати творчий здобуток письменника у контексті певної історичної епохи, розкрити особливості «олітературеного» життя галицького суспільства першої третини ХХ ст. Порівняльно-історичний метод, зокрема, імагологічні його підходи, забезпечив визначення зв'язків творів М. Козоріса з жанрами української експериментальної прози того часу, сприяв розкриттю специфіки і взаємопроникнення сюжетів, а також визначення естетичних особливостей прози митця. Системний метод спрофілював дослідження у річище комплексного вивчення проблемно-тематичного, композиційного, часопросторового рівнів художніх творів, розкриття жанрових і стильових особливостей прози письменника про Східну Галичину.

Метод рецептивної естетики посприяв власній інтерпретації художніх вартостей творів, а психологічний метод, завдяки аналізу образної системи та символіки, дав змогу розкрити особливості літературного психологізму прозаїка. Частково було використано й біографічний метод для розкриття авто- і біографізму творчості М. Козоріса, єдності його життя і творчості.

Теоретико-методологічну основу дисертації склали праці українських і зарубіжних учених філософів і літературознавців В. Агеєвої, О. Астаф'єва, М. Бахтіна, Н. Бернадської, Л. Білецького, О. Білецького, О. Галича,

Г. Грабовича, Т. Гундорової, Е. Гуссерля, І. Дзюби, І. Денисюка, В. Дончика, С. Єфремова, М. Зерова, М. Ільницького, А. Камю, І. Качуровського, Н. Копистянської, Ю. Кузнецова, Ю. Лотмана, В. Моренця, Д. Наливайка, Ф. Ніцше, С. Павличко, В. Панченка, Ф. Погребенника, Ж.-П. Сартра, Г. Сивоконя, М. Ткачука, І. Франка, З. Фройда, М. Фуко, Д. Чижевського, Н. Шумило, К. Ясперса та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що це перше аналітико-синтетичне дослідження прозової творчості М. Козоріса, в якому з історико-теоретичних позицій висвітлено творчий внесок письменника. У роботі на основі застосування новітніх наукових підходів запропоновано об'єктивну оцінку прозописма митця, його зумовленість стилями доби. Вперше системно окреслено жанрову еволюцію, стильову домінанту та специфіку образного синтезу М. Козоріса, висвітлено самотність творчої індивідуальності письменника. У науковий обіг уведено раніше невідомі архівні матеріали, що розкривають творчу біографію митця. Продовжено напрацювання вітчизняних вчених (В. Мельника та ін.) щодо вивчення особливостей поезики епічного письма українських літераторів першої третини ХХ ст.

У результаті опрацювання матеріалів Центрального державного історичного архіву України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, Центрального державного архіву військових об'єднань України здобувачем вперше оприлюднено невідомі широкому загалу важливі документи і останні прижиттєві фотографії М. Козоріса, повний рукописний варіант спогадів сестри письменника М. К. Бариляк про навчання і становлення творчої особистості митця, дві особисті карточки аспіранта М. Козоріса, характеристику на письменника, видану 1958 р. заступником Голови Правління Спілки радянських письменників України Ю. Смоличем, долучену до справи про реабілітацію.

Практичне значення роботи. Матеріали й висновки дисертації можуть бути придатні для створення літературного портрету М. Козоріса, у подальших дослідженнях саморуху української художньої прози, при коментуванні текстів у науково-критичних виданнях, при читанні курсу історії української літератури у вищих навчальних закладах, проведенні спецкурсів і спецсеминарів із проблем розвитку модерної літератури, при написанні бакалаврських і магістерських робіт, у шкільній практиці на уроках із позакласного читання, у курсі «Література рідного краю» тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й висновки дослідження були обговорені на засіданнях кафедри української літератури Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, висвітлені у статтях і виступах із науковими доповідями на Міжнародній науковій конференції «Іван Франко: недруковане й забуте» (Дрогобич, 21–22 травня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Полікультуротворча діяльність – 2010» (Київ, 12–13 квітня 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна україністика: наукові парадигми мови,

літератури та документознавства» (Київ, 22–23 жовтня 2009 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (Київ, 10 листопада 2011 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасне українознавство: здобутки і перспективи» (Київ, 22–23 березня 2012 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Соціальні комунікації: стан, проблеми, тенденції» (Київ, 26–27 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Корифеї української літератури і науки: фундаментальний внесок неокласиків» (Київ, 10–11 листопада 2017 р.) та ін.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 9 наукових статей, з них – 7 у фахових виданнях України, одна – у закордонних, одна – у додаткових вітчизняних виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів (із відповідними підрозділами), висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (196 позицій) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 205 сторінок, із них – 183 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** проаналізовано стан вивчення проблеми, обґрунтовано актуальність і сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено його теоретико-методологічну базу, з'ясовано наукову новизну отриманих результатів, їхнє теоретичне й практичне значення, наведено інформацію про апробацію, основні публікації за темою дисертаційної роботи, а також вказано її обсяг і структуру.

У першому розділі «**Літературознавча рецепція малої прози Михайла Козоріса перших десятиліть ХХ століття**» розкрито основні чинники формування творчості епіка, її світоглядні й естетичні засади, охарактеризовано жанрово-стильову парадигму його творчості, визначено особливості проблематики і риси психологізму малої прози письменника.

У підрозділі 1.1. «**“Поетика”, “жанр” і “стиль” як теоретичні поняття та чинники художньої специфіки творчості епіка**» осмислено роль цих наукових категорій, зокрема при з'ясуванні особливостей творчої манери М. Козоріса.

Літературознавчі концепти знаних дослідників Р. Гром'яка, Г. Клочека та М. Кодака дають змогу охарактеризувати художню спадщину М. Козоріса за двома рівнями. Прозову творчість епіка потрактовано як систему, що ґрунтується на спільній художньо-філософській ідеї та взаємопов'язаних підсистемах або компонентах, у функції яких можуть виступати поняття «жанру» та «стилю» письменника. Другий рівень у характеристиці поетики художньої прози М. Козоріса – це цілісна єдність підсистем та елементів, організована системно відповідно до художньо-філософських ідей та творчих принципів автора. Становлячи певну художню цінність і завершеність, кожен твір митця є частиною його творчості як цілісної масштабної художньої системи, підпорядкованій культурному контексту доби й еволюції письменника.

Жанрове розмаїття творчості М. Козоріса представлене соціально-психологічними новелами й оповіданнями («Купували образи», 1907;

«Кровопійці», 1907; «Магнес», 1908; «По кам'яній стежці», 1927), новелою акції («Дві сили», 1927), нарисами («Тріумвірат», 1927; «То був злодій», 1927), поезіями в прозі («Люблю тебе», 1918; «Ти мене, сину, покинув», 1919), повістями – соціально-психологічною («Чорногора говорить», 1928) та соціальною «ідеологічною» («Село встає», 1925), а також романом («Голуба кров», 1932). Незважаючи на неоднакову художню вартість, твори М. Козоріса є свідченням експериментальних можливостей як творів малих форм, так і повістевого й романного жанрів.

Стильовою домінантою прози епіка визначено психологізм, який виявляється у творах використанням художніх подробиці та деталі, що розкриває внутрішній світ людини, – це характерні пейзажі, деталі інтер'єру, образи-символи та ін. (мала проза, «Чорногора говорить», «Голуба кров»). До рис індивідуального стилю митця належить поєднання простої і складної композиційної стильової домінанти в одному творі. Наприклад, у «Чорногора говорить»: просту домінанту склала наявність новел як складових частин одного твору, хронологічне розгортання подій, що свідчать про єдність місця і дії, часу і простору. Складною композиційною стильовою домінантою є використання у повісті прийомів обрамлення, відкритого фіналу, контамінація сюжетно-мотивних ліній та ін.

У підрозділі 1.2. «Світоглядні аспекти та жанрово-стильова парадигма творчості М. Козоріса» розкрито шлях входження епіка в українську літературу, визначено місце у ній його мистецького доробку, схарактеризовано основні жанрово-стильові особливості малої прози письменника.

Філогенія науково-творчого себевияву М. Козоріса охоплює дитячі оповідання, п'єси, малу прозу, повісті, романістику, публіцистику і літературно-критичні статті. Літературознавче зацікавлення творчістю автора виявили ще його сучасники: М. Бондаренко, Ю. Зет, Й. Кубась, Л. Підгайний. Творчі напрацювання письменника відзначено авторами такого значного енциклопедично-довідкового видання як «Десять років української літератури (1917–1927)». Однак його творчий злет був насильницьки перерваний радянською владою. Посмертна реабілітація (1959) не стала приводом для повернення у канон майстрів: лише з 1970 р. ім'я прозаїка з'явилося у довідковій літературі, статтях місцевої преси, згадці на сторінках «Історії української літератури» у 8-и томах. Активніше почали досліджувати постать письменника вже у часи незалежності України. Поверненню у науковий обіг доробку М. Козоріса сприяли дослідження історика О. Рубльова, літературознавців П. Арсенича, І. Приходько, Ф. Погребенника, Г. Риса, М. Хороб, а також статті автора цих рядків.

Жанрово-стильова палітра малої прози М. Козоріса характеризується розмаїтістю при всьому сприйнятті прозової спадщини митця як цілісної художньо-філософської системи. Творча манера М. Козоріса представлена передусім малою прозою. Констатуємо у ранніх оповіданнях «Кровопійці», «Купували образи» (1907) синтез реалістичних тенденцій (художньо досконало розкрито трагедію буття представників різних соціальних верств українства) й засад експресіонізму (конфлікт людини з трагічною, антигуманною

дійсністю). Домінування імпресіоністських настроїв, властиве оповіданням «Жінка» (1908), «Їх троє» (1908), «Люблю тебе», «Нетлі» (1928), «Ти мене, сину, покинув», збагатило розкриття психології душі героїв крізь особисті враження, порушення проблем сенсу буття людини, міжособистісних стосунків, ролі матері у житті дитини та ін. Риси екзистенціалізму (відчуття самотності, абсурдності існування, непотрібності, приреченості творчої особистості) та експресіонізму (зацікавленість глибинними психічними процесами героїв, відображення трагізму безправного життя індивіда в умовах соціального та національного поневолення нації) властиві для творів «Злочин» (1930), «То був злодій» (1927), «По кам'яній стежці» (1927), «Дві сили» (1927) та ін.

Стиль і письменницька техніка М. Козоріса свідчать про вдале експериментування автора у жанрах психологічного оповідання та поезії у прозі, де на чільне місце виходить психологія буття персонажа. Автор із різних *pointe of view* розкрив внутрішній світ героя, художньо дослідив його динаміку й експресивні вияви. У творах «Ти мене, сину, покинув», «Жінка», «Їх троє», «Злочин», «Нетлі», «Люблю тебе» через систему символів, порівнянь, метафор письменник відтворив складні суспільно-політичні події: колонізацію українського народу, викорінення прагнення до свободи, деморалізацію представників різних соціальних прошарків у результаті приниження людської гідності.

У підрозділі 1.3. «**Особливості проблематики, психологізм малої прози письменника**» акцентовано увагу на специфічних рисах проблематики і психологізму малої прози митця.

Проблемно-тематичне коло малої прози белетриста має тотожні характеристики і є зіставним із творами О. Авдиковича, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, В. Стефаника, І. Франка, Марка Черемшини тощо. Їх склали, зокрема, опрацювання «вічних тем»: важкої долі жінки-селянки («У містечко», 1927), трагедійних сторінок життя звільненого працівника заводу («Злочин»), «психології чину» колишніх героїв – січових стрільців («То був злодій»), зображення патріархального світу західноукраїнського селянина («По кам'яній стежці», «Дві сили»), долі талановитої дитини в умовах соціального й національного тиску («Кара», 1927; «Степ», 1931; «Батьків помічник», 1931) тощо. Ці доміанти поетологічно маркують філософські інтенції використання засобів гумору і сатири при засудженні псевдопатріотизму, внутрішньої слабкості інтелігенції («Тріумфірат»; «Пам'ятник», 1928; «Віче», 1926; «Голуба кров»).

Майстерність М. Козоріса у застосуванні психологізму письма задля розкриття внутрішнього світу персонажа найяскравіше виявлена у соціально-психологічному оповіданні «По кам'яній стежці», що є відображенням внутрішнього життя головного героя крізь зовнішні показники. Воно доповнюється у творі автопсихоаналізом суб'єкта й оцінними судженнями про арештантів-спів'язнів, контрастними описами в'язниці, порівняно до зовнішнього світу. Образом Андрія Ковальчука автор продовжив літературну історію типажу селянина – «політичного» в'язня, який усвідомлює власні вчинки. Творчою знахідкою М. Козоріса стало розкриття психології селянина,

який потрапив у в'язницю, пройшов моральне і фізичне випробування, але залишився людиною, як і Роман Мокан у «Писанках» Марка Черемшини.

Засоби художнього психологізму дозволили епіку докладно осмислити й відтворити внутрішній світ людини (селянина, міщанина, інтелігента, представників інших соціальних прошарків), зокрема тієї, що перебуває у межовій ситуації, активно бере участь у подіях, своєрідно реагуючи на перипетії тогочасної доби.

У другому розділі **«Жанрово-стильові особливості повістеві і романної прози Михайла Козоріса»** здійснено аналіз жанрових і стильових компонентів середньоформатної і великої прози митця, висвітлено експериментальну природу його творчого набутку.

У підрозділі 2.1. **«Соцреалістичні інтенції як елемент поетики повісті “Село встає”»** розкрито авторську специфіку опрацювання жанру соціально-ідеологічної повісті.

Повістю «Село встає» М. Козоріс передусім поповнив когорту селянських письменників (С. Божко, А. Головка, С. Добровольський, І. Кириленко, І. Ле, І. Микитенко та ін.), які зобразили злиття селянського психотипу із пролетарським. Не порушуючи соцреалістичні приписи, автор створив соціально-ідеологічну повість, яка стала новим для нього жанром, де не міг прижитися попередній модерністський досвід 10-х – поч. 20-х рр. ХХ ст. Зважаючи на членство М. Козоріса у «Плузі», повість є свідченням вимушеного достосування прозописьма до панівних естетичних критеріїв радянської доби, зокрема акцентування епізодів вкорінення радянської влади в українському селі.

Елементами поетики повісті стали асиміляція традиційного радянського сюжетного кліше, постать героя, який консолідував поспільство довкола нових законів життя (він, носій енергетики та ідеології, моралі та світогляду всього українського, використовує закони пролетарського міста у зміцненні радвлади на селі). Жанрові канони повісті засновано й на втіленні утопічного ідеалу, протистоянні героїв-антагоністів і чітко визначених соціально-ідеологічних позицій.

У підрозділі 2.2. **«Експериментальна жанрова природа повісті у новелах “Чорногра говорить”»** простежено особливості та результати творчого експериментування митця у жанрі соціально-психологічної повісті у новелах.

Творчий експеримент М. Козоріса у повістевому жанрі – повість у новелах «Чорногора говорить», яка текстуально синтезувала засади різних жанрових категорій. Твір характеризують відсутність розлогих екскурсів у минуле, наявність кількох сюжетних ліній, невелика хронологія подій, дійових осіб. Новели-епізоди повісті ґрунтуються на попередніх: вони формують ідейно-художнє ціле, однак логічно можуть сприйматися як окрема жанрова категорія, сприяють розкриттю родових та індивідуальних рис дійових осіб, а екскурси у минуле розкривають внутрішній світ героя та його взаємини з іншими персонажами. Автор залучив до повісті низку сюжетних ліній, які поглиблюють сутність основної. Заголовки новел у повісті виконують не лише номінативну функцію, а й означальну, якою окреслено короткий зміст

новели – одним словом («Весілля», «Стариня», «Павутиння», «У коршмі»), інколи словосполученням («Перші хмари», «Дві газдині», «Владзеве слово»), фразою («Лесьо маркотний», «Петриха потішає», «Іде») або й реченням («Микола йде додому», «Панич Владзьо не втихає», «Я тут газдиня»). Перша і остання новели виконують функцію сюжетного та ідейного обрамлення.

Провідна роль у творі належить категоріям часу і сюжету. Їх інтерпретація дозволила розкрити моральні аспекти екзистенції «гірської» людини, забезпечити домінування внутрішньої подієвості над зовнішньою. М. Козоріс приділив значну увагу психічному буттю людини, що й визначило особливість сюжетної парадигматики повісті. Автор художньо декодував родову владу верховинців, розкрив наддніпрянцям специфіку етноменталітету «інакших» українців і цим уже зміцнив етноконсолідуючу діяльність національної інтелігенції. Контрастні деталі, монтаж епізодів-новел, хронотоп дороги і психологізація сюжетних перипетій, несподівана трансформація однієї події в іншу із протилежним наповненням визначили поетику твору «Чорногора говорить».

Часопростір у повісті маркований культурно-філософськи: автор створив універсально-індивідуалізованих персонажів, розкривши при цьому їх індивідуально неповторний внутрішній світ. Саме тому структуротвірним первнем повісті є не система подій, а людська особистість, що прагне не знівелюватися у вирі подій, не підлягти алієнації (Микола Зеленчук).

Підрозділ 2.3. **«Жанрово-стильові особливості роману “Голуба кров”»** присвячений дослідженню жанрової синтетичності роману «Голуба кров», з’ясуванню особливостей його стильової палітри.

Художня система М. Козоріза-романіста підпорядковувалася розробці окремих образів, тем і сюжетних ліній, розумінню складного поліфонічного сплетіння в ньому інтимно-ліричних, ідеологічних, політичних і, зрештою, філософських проблем. «Голуба кров» має характерні жанрові ознаки роману: декілька сюжетних ліній, зокрема й любовної (еротичний біологізм прикметний для тодішньої романістики), натуралістичних епізодів. За місце художньої дії письменник обрав не типову для творів УРСР місцевість: Львів, західноукраїнські містечка і села, насамкінець Відень. Персоносфера роману визначає середовище представників селянства, інтелігенції, фінансистів, журналістів, юристів, політиків різного ґатунку, їх родини тощо. Романний виклад охопив значне коло реальних подій і фактів, а історичні події тісно взаємодіють із долями персонажів. Цей твір є свідченням поєднання письменником у романному жанрі соціально-психологічних, лірико-імпресіоністичних, урбаністичних і сатиричних рис.

Жанрова природа «Голубої крові» полісинтетична, поєднує елементи декількох жанрових різновидів: роману-хроніки (події з життя однієї людини викладено у прямій часовій послідовності, час виконує основну сюжетоутворюючу роль, виклад матеріалу передбачає почергову зміну епізодів), роману-епопеї (широка амплітуда освоєного часу і простору, важливих подій історичної ваги), лірико-імпресіоністичного роману (наявність внутрішніх монологів, персоналізованих і ліризованих пейзажних описів, які відтіняють

або контрастують із внутрішнім світом героїв, зображення світу через індивідуальну свідомість тощо). Структура твору ґрунтується на поєднанні підтексту, позасюжетних елементів, символічних деталей та епізодів, які за структурою нагадують кадри кінофільму.

Твір «Голуба кров» має характерні риси роману виховання, є свідченням концентрації індивідуальної художньої свідомості М. Козоріса на людській долі й образів «внутрішньої людини». Белетрист особливо уважний до окремої особи як члена всього суспільства (на життя Володимира Товарицького активно впливають суспільно-політичні події початку ХХ ст.), до гострих проблем сучасності (діяльність галицької інтелігенції різних політичних орієнтацій кінця ХІХ – поч. ХХ ст., наслідки Першої світової війни для місцевого населення, проблема національної свідомості тощо). Оригінальність художнього дискурсу М. Козоріса пов'язана у творі з глибоким психологічним дослідженням однієї біографії, яке увінчалось літературною концептуалізацією історичних подій початку ХХ ст. Про це свідчить те, що письменник був у «мейнстрімі» тогочасних стильових тенденцій, не цурався експериментів, як засновник і репрезентант «Західної України» намагався споляризувати в УРСР самобутні візії художнього світу.

У третьому розділі **«Ідейно-тематична й характерокреаційна специфіка повісті “Чорногора говорить” та роману “Голуба кров”»** схарактеризовано їх ідейно-тематичні особливості, досліджено специфіку моделювання характерів, душевних станів, мотивації дій героїв, середовища духовного та фізичного існування персонажів у середньоформатній та великій прозі митця.

У підрозділі 3.1. **«Поліаспектність проблематики повісті “Чорногора говорить”»** подано характеристику творчої манери М. Козоріса у розкритті проблемно-тематичного діапазону повісті.

Зображення життя гуцульського села початку ХХ ст. у творі актуальне осмисленням наболілих проблем суспільства. Манера письма прозаїка тяжіє до синкретизму: співдіють реалістичні риси і ознаки символізму, експресіонізму та екзистенціалізму (пошук людиною сенсу буття, місця у світі).

«Чорногора говорить» – повість авторської ностальгії за втраченою «гуцульською Атлантидою» (Ганс Сбінден) – рідним краєм, у якій виразно відчувається співчуття М. Козоріса до Верховини і верховинців. У творі, відповідно до романтичної традиції Ю. Федьковича, гуцули постають як «люди гарячої вдачі», які змушені поступитися впливові цивілізації. Його герої (Микола Зеленчук) не завжди усвідомлюють наслідки помилок, однак у їхньому житті завжди є вибір.

Крізь основну думку твору – відірваність від власного роду і землі не може людині принести морального і душевного спокою – простежено наслідки поступової деградації суспільства. Микола Зеленчук не спокутує вчинений у родині гріх. Відсутність бажання морального каяття героя наближає його до Дмитра Марусяка з «Камінної душі» Г. Хоткевича, Чіпки Варениченка з епопеї «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного

й І. Білика та Романа Сиваша з дилогії «Серед темної ночі» і «Під тихими вербами» Б. Грінченка. Повість свідчить, що не тільки нові суспільні стосунки вплинули на формування соціально деградованих особистостей, а самі персонажі морально ослабли у життєвій борні, деградували до грабунків і вбивств.

Екологічна проблематика повісті охоплює не тільки природу і душі персонажів, вона ширша за тему протиборства світів природи і людей. Чистий природний світ протистоїть світу людей; лише він, на думку письменника, є досконалим, створений Богом для світової гармонії, може стати на захист Гуцульщини. Як і А. Крушельницький, Г. Хоткевич, М. Коцюбинський, Б. Лепкий, О. Кобилянська, письменник відобразив найактуальнішу проблему Гуцульщини – руйнівні для довкілля наслідки моральної деградації суспільства.

У підрозділі 3.2. «Символізм гуцульського світопростору у повісті» проаналізовано особливості текстуального відтворення гуцульської національної обрядовості.

У «Чорногорі говорить» усі події розгортаються у гуцульському етнонаціональному середовищі, що переносить свідомість читача в інші психологічний, етноментальний рівні, в екзотичну площину гірського етносу. Завдяки цьому повість становить яскравий зразок творчого осмислення національної культури і традицій. Символізм гуцульського світу характеризується мотивом природного гармонійного єднання гуцула і природи. Змальовуючи перипетії початку ХХ ст. у гуцульському селі, зокрема зміління палітри почуттів, письменник символічно опрацював феномен обрядовості Карпат, зокрема весілля, поховання, хрестини, святкування релігійних обрядів українського гірського субетносу.

Специфіка письменницького хисту виявилася у своєрідності відтворення обрядовості: автор свідомо не ставив за мету дотримуватися етнографічної автентики. Так, у новелі «Лесеве горе» «олітературені» елементи поховального обряду мають на меті не стільки ознайомити з гуцульською традицією, скільки виконують психологічну та морально-етичну функції. Зображення смерті Параски у результаті катувань чоловіка мало на меті привернути увагу суспільства до проблем стосунків у родині, місця жінки у гуцульському світоустрої, виховання, взаємоповаги і підтримки членів родини. Не наголошуючи на соціальних чинниках, письменник актуалізував ставлення гуцульського соціуму до трагедії у сім'ї, браку консолідації громади у питаннях родинного виховання й побутового життя.

Вираженню емоцій сприяють слова-жаргонізми, фразеологізми, численні паремії та порівняльні звороти повісті («А челідь така, як кітка у березні – вона своє знайде», «Іде вже Покрова, бувай, полонино, здорова. Кажуть, що Покрова свята, але вона сердита», «Та наймитові у таких наймах, як коневі у водовоза»). Ці художні засоби виражають широкий спектр людських почуттів за допомогою усталених традиційних формул дохристиянських часів, які не можна однозначно оцінювати з позиції моралі у християнському розумінні. Саме тому, незважаючи на велику кількість сцен-зіткнень персонажів, де вони гостро

висловлюються, відповідні описи не пояснюються самою гарячою вдачею гуцулів.

Гуцульський світ постав у повісті унікальним і неповторним явищем, спроможним «відкрити світові барви та історію гуцульської Верховини» (Ст. Вінценз). Індивідуально-авторська інтерпретація гуцульського світу М. Козоріса акумулює категоріальні архетипи антропоцентричності (розміщення гуцула в центрі Всесвіту), анімізму (одухотворення природи) та міфопоетику, зокрема дохристиянську.

У підрозділі 3.3. «Художній психологізм роману “Голуба кров”» з’ясовано специфіку творчої манери письменника при розкритті засобами психологізму внутрішнього світу персонажів.

Роман «Голуба кров» становить собою самобутній погляд на історію розвитку Галичини і свідчить про досконале знання художнього матеріалу письменником. Головний герой роману Володимир Товарницький, спочатку студент, адвокат, надалі народний посол і репрезентант українців у парламенті Австро-Угорщини і Польському сеймі, діяч-культурник, зображений у вирі тогочасних подій. Письменник критично висвітлив актуальну проблему діяльності національної інтелігенції, розкривши аберації українського псевдопатріотизму. Сатиричні засоби, які використав митець для відображення діяльності галицької інтелігенції перших десятиліть ХХ ст. сприяють більшій переконливості як образу Товарницького, так і белетристичному висвітленню перебігу громадсько-політичного життя Галичини того часу.

Засоби художнього психологізму у відображенні постаті псевдопатріота зосереджено у творі відповідно до двох зображальних планів. Перший формується шляхом псевдоуявлення про поняття національного патріотизму за вчинками і діяльністю головного героя твору. Другий погляд постає з розкриття його внутрішнього світу. Письменник підкреслив, що зародки ідеї «голубої крові» закладено у свідомості Володимира з дитинства, а здатність вирізнятися серед однолітків означена прізвиськом. Автор подав сатиричний кресленник внутрішнього світу героя, хронікально зобразив життя зовні привабливого інтелігента, який за показовим благородством, вишуканістю одягу, приємною посмішкою і акуратністю приховував нищість і убогість внутрішнього світу. Товарницьким рухає мета керувати людьми, а реальних вчинків цей псевдоінтелігент не виявляє. Усе в персонажа спрямоване на досягнення мети – стати лідером створення нової української суспільної дійсності.

Використовуючи при розкритті рис вдачі протагоніста багатогранні засоби психологізму, М. Козоріс творчо синтезував зовнішній (портретна характеристика, рухи, вираз обличчя тощо) і внутрішній художній дискурс (увага до психологічного стану, зміни почуттів, думок). Визначальними засобами психологічного інструментарію М. Козоріса є думки, спогади, сни-марення героя, його поведінка у стані афекту, духовної кризи, використання невласне прямої мови.

Особливістю індивідуального стилю прозаїка стає пошук такої життєвої ситуації, яка найкраще може охарактеризувати внутрішній світ героя, його

істинну сутність. Детальний аналіз характеру Товарницького, показаний у розвитку, охоплює не тільки відображення емоцій і думок персонажа, а й часопростір зовнішньої історичної дії, завдяки якому особисте «я» героя включене в широкий темпорально-просторовий контекст.

У **висновках** узагальнено основні результати дослідження.

Здійснене системне і цілісне осмислення художньої прози М. Козоріса дає змогу розкрити поетологічні аспекти його творчості й окреслити художні пошуки і знахідки, детерміновані естетико-філософськими тенденціями доби.

Літературна епоха перших десятиліть ХХ ст. характеризується трансформацією художнього досвіду попередніх поколінь і виникненням нової естетичної системи, якій в українській літературі властиві розширення ідейно-тематичних обріїв, поява нових способів вираження дійсності, оригінальність художнього мислення. Творча спадщина М. Козоріса, підпорядкована культурному дискурсу доби, є суголосною творчості Т. Бордуляка, С. Васильченка, Р. Єндика, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, А. Крушельницького, Леся Мартовича, В. Стефаніка, І. Франка, Марка Черемшини.

У художній прозі М. Козоріса виразно визначаються дві групи творів, що мають важливі ідейно-тематичні напрями: художнє моделювання життя західноукраїнського селянина та відображення діяльності представників тогочасної української інтелігенції. Вони визначають й еволюцію індивідуального стилю митця, зміну жанрового спектра від малої прози (оповідання, новела, нарис, поезія у прозі, образок) до повістевих і романних видів.

Мала проза митця характеризується синкретизмом стильових напрямів: соціально-психологічні реалістичні оповідання «Віче», «За порадою», «Тріювірат» є свідченням продовження творчої манери Леся Мартовича в опрацюванні сатирико-політичної прози, а оповідання перехідного типу «У містечко», «Злочин», «То був злодій» тяжіють до експресіонізму. Поєднання ж рис імпресіоністського та неоромантичного стилів властиві для «Люблю тебе», «Їх троє», «Жінка» та ін.

Визначальними ознаками поетики художньої прози М. Козоріса стають еволюція його світоглядних переконань, зміна літературно-естетичних принципів і наративів (традиційного реалістичного письма «Купували образи», «Кривопійці», «Степ» на художнє моделювання дійсності модерністського типу), опрацювання актуальних філософських, суспільно-політичних, морально-психологічних проблем доби (твори малої прози «Дві сили», «По кам'яній стежці», «Злочин», «Пам'ятник», повість «Чорногора говорить», роман «Голуба кров»).

Соціально-психологічні ранні оповідання «Кривопійці», «У містечко» характеризуються поглибленим відображення внутрішнього світу героя, кризь потік свідомості якого постає картина його стражденного буття.

Здобутком М. Козоріса-модерніста став жанр поезії у прозі, який перетворився на сповідь творчого «я» митця, чому посприяло відтворення моменту емоційного переживання героя, широка образність, розмаїття художніх

засобів («Люблю тебе», «Ти мене, сину, покинув» та ін.). Текстами, що стали виявами вболівання автора за долю рідного народу, письменник свідомо визначив інваріант власної епіки. Прилучившись до рафінованих мистецьких утілень гасла «штука заради штуки», він не розірвав зв'язків із реальним життям («Дві сили»). Водночас авторськими поціновуваннями і роздумами, перемежованими аналізом психічного стану персонажів, які є близькими у часі до зображуваних подій, сповнені нариси «Тріумфірат», «То був злодій».

Стильовою домінантою малої прози письменника є художній психологізм, продуктивне використання психологічного портрету, пейзажу, поетики художніх деталей, прямої авторської характеристики, внутрішнього мовлення, що виявило особливості й опосередкованої індивідуальної творчої манери митця.

Проблемно-тематичний діапазон художнього набуtku белетриста сфокусований на відображенні внутрішнього світу людини, її моралі, сенсу буття, діяльності; на показі перипетій життя представників селянства, міщан, їхнього співіснування у суспільстві, байдужому до їх проблем («Кровопійці», «Злочин», «То був злодій», «По кам'яній стежці» та ін.). В обсяг хисту епіки ввійшли і сатирико-викривальні інтенції щодо діяльності української інтелігенції та її стосунків із іншими представниками суспільності («Тріумфірат», «Їх троє», «Пам'ятник», «Віче»).

Середньоформатну прозу белетриста характеризує специфічний творчий експеримент (мова про соціально-ідеологічну повість «Село встає»). Керуючись здобутками української «ідеологічної» прози кінця XIX ст. і водночас соцреалістичним каноном, М. Козоріс зінтерпретував традиційні сюжетні кліше радянської літератури. Творча манера письменника характеризується тут епічною і драматичною розробкою матеріалу, чітко вибудованою подієвістю сюжету, репрезентативністю зображально-виражальних засобів у розкритті ідеології влади. Відповідно до радянського дискурсу у творі показано ідеальну модель боротьби двох антагоністичних систем, де найкращий представник однієї, прибічник радянської влади, жертвує життям заради процвітання громади.

Поєднання соцреалістичної естетики з письменницьким хистом у повісті «Село встає» стало для М. Козоріса особливою формою ідейно-художнього праксису тоталітарної доби, який засвідчив його тяжіння до творчого експерименту, вимушеного перебування у полі радянських ідеологем.

Соціально-психологічна повість у новелах «Чорногора говорить» свідчить про жанрове збагачення епічної творчості автора. У показі життя західноукраїнського села першої третини XX ст. він дорівнюється до непересічних зразків української прози – В. Стефаника, Марка Черемшини, О. Кобилянської, І. Франка. Характер повісті визначає єдність діахронного і синхронного типів повісткування: новели у творі поєднуються синхронно, відповідно до співвідношення сюжетних ліній, і діахронно – самостійно скеровують загальну подієвість твору до зустрічі з іншими дійовими особами.

Особливістю жанрового різновиду повісті у новелах є, зокрема поєднання принципів новелістичного і оповідного типів художнього мислення. Ознаки соціально-психологічної повісті виявляються у часовій тягlostі подій, декількох

сюжетних лініях, що між собою взаємодіють. Новелістичний дискурс характеризується стислим викладом інформації у межах одного епізоду, лаконізмом думки, яскравістю і влучністю художніх засобів. Новели-епізоди повісті зцементовують твір, однак логічно виступають як окрема жанрова категорія із відповідними характеристиками.

Поетика повісті у новелах характеризується наявністю контрастних деталей, монтажем епізодів-новел, хронотопом дороги, психологізацією сюжетних перипетій, а також несподіваною трансформацією подієвості.

Проблемно-тематичний діапазон повісті «Чорногора говорить» охопив осмислення актуальних потреб суспільства. Письменник виступив одним із літераторів, які вагомо зобразили руйнівні впливи цивілізаційних рухів на гуцульське патріархальне життя. М. Козоріс порушив і висвітлив гострі проблеми поступової деградації і деморалізації автохтонів. Крім того, він посприяв ближчому знайомству мешканців Східної України із буттям західників, фактично консолідуючи українців обабіч кордону.

Ековіталістична концепція твору простежується у вираженій ідеї екології природи й душі героя, причому ця концепція є продовженням теми протиборства двох світів, людини і природи. Вона сягає глобальних масштабів і релігійних вимірів: природний світ є досконалим, він створений Богом для світової гармонії, який має стати на захист Гуцульщини. Тож природа у повісті перетворюється на носія найвищої цінності.

Гуцульський світ у «Чорногорі говорить» постав симбіозом язичницьких і християнських вірувань, обрядів і традицій. Він відображений як унікальне і неповторне автентичне явище буття гуцулів. Характер відтворення дійсності, спосіб проникнення у свідомість героя споріднений із художніми системами В. Стефаніка, Марка Черемшини, О. Кобилянської, Г. Хоткевича: самохарактеристику героїв поєднано із авторською фіксацією станів, почуттів і думок. Індивідуально-творча манера письменника водночас включає категоріальні архетипи антропоцентричності, космологізму єдності людини і Всесвіту дохристиянської міфопоетики.

«Голуба кров» М. Козоріса є свідченням системної сформованості романного мислення і письма, опануванням жанрами роману виховання, хроніки, епопеї, лірико-імпресіоністичного роману, кінороману, оновлення стилетворчих прийомів. Так, поетика твору ґрунтується на взаємодії позасюжетних елементів, підтексту, художньої деталі тощо. Відзначимо суголосність твору тогочасним проблемам і своєрідність майстра у розкритті національного питання крізь відображення долі головного героя Володимира Товарницького, який мав можливість реалізуватися у національному русі, однак став зрадником і кар'єристом. Звідси органічно випливає основна ідея твору – засудження національного ренегатства, результатом якого є невід'ємна духовна криза особистості.

Жанрову специфіку роману утворили хронологічна ущільненість, поєднання історії і сучасності. Роздуми прозаїка спрямовані у минуле, теперішнє, в майбутнє; інтимні перипетії пов'язані з соціальними та ідеологічними колізіями, що наскрізь пройняті історією, знаходять у ній

зав'язку і розв'язку. Про належність до жанру епопеї свідчать численні ретардації, формальні засоби (пейзажні та портретні психологічні замальовки, листи, сновидіння), елемент висхідної градації (нагнітання загальної атмосфери), завдяки чому фінал пролонгований у часі, однак несподіваний. Поетика роману-хроніки здобуває часову тяглість й універсальність, не втрачаючи елементу сюжетотворчої функції часу. До кінороману твір належить завдяки стрункій композиції і системній цілісності нарративу й архітектоніки. Сцени лаконічні, однак дають уявлення про час, життя і побут героїв, а епізоди не тільки синекдохально відтворюють основний зміст сцени, а й містять авторські коментарі з приводу поведінки персонажів.

Тяжінню до лірико-імпресіоністичного різновиду романного жанру сприяє відповідний загальний ліризм творчості М. Козоріса. Епік виявив не просто схильність переселятися у ліричний внутрішній світ героїв, а й здатність презентувати художньо-філософську концепцію світу («Жінка», «Їх троє», «Ти мене, сину, покинув»). Лірико-імпресіоністичний план komponує портрет і пейзажні характеристики, які нерідко персоніфіковані, настроєві, утворюють додатковий внутрішній підтекст.

Для творчої манери романіста характерне поєднання ліризму із психологізмом, конкретно-реалістичного малюнку з філософськими роздумами, уявлення про місце і роль особистості у сучасному житті з прагненням зобразити людину в її зв'язках із соціальним середовищем і Всесвітом. Художній психологізм у романі «Голуба кров» не обмежується зовнішнім відтворенням стану героя (портретна характеристика, рухи, вираз обличчя тощо), а й сягає внутрішнього чуття (увага до психологічного стану, зміна почуттів, думок). Основними засобами індивідуалізації психологічної характеристики у романі стають думки, спогади, сни-марення Володимира Товарницького, його поведінка під час афекту, духовної кризи. Літературним еманациям внутрішнього «я» персонажа сприяли відповідні художні засоби: умотивована психологічна реакція на навколишні події, показ перебігу думок із незначними авторськими коментарями, розлогі монологи-характеристики персонажів, використання невластиво прямої мови. Включенню в широкий темпорально-просторовий континуум внутрішнього світу героя сприяє не тільки відображення його емоцій, позицій, психологічної реакції, а й часопростір зовнішньої історичної дії.

Творча манера М. Козоріса синкретизувала ідейно-естетичні первні реалістичної та модерністської художніх систем. У кращих текстах («Чорногора говорить», «Голуба кров») епік, який увів в обіг нові вирішення характерокреаційних можливостей твору, розкрився як майстер неординарних сюжетобудови й архітектоніки. Він по-своєму продовжив літературну історію українського неореалізму, експресіонізму та імпресіонізму початку ХХ ст. та урізноманітнив мовостиль української новітньої епіки.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Барабаш С. Михайло Козоріс: в пошуках справжнього на землі – людини // Літературний дискурс, генезис, рецепція, інтерпретація (літературознавчий, культурологічний і методичний аспекти): зб. мат-лів міжнар. конф. / за ред. Ю. І. Ковбасенка. Київ, 2003. С. 95–101.
2. Барабаш С. Роман Михайла Козоріса «Голуба кров» та розвиток романного жанру 20-х років ХХ-го століття // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць факультету лінгвістики Гуманітарного інституту. Київ, 2004. Вип. 8. С. 195–202.
3. Барабаш С. Генезис художнього мислення Михайла Козоріса // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць факультету лінгвістики Гуманітарного інституту. Київ, 2004. Вип. 9. С. 253–262.
4. Барабаш С. Михайло Козоріс: Повернення із забуття // Наука і молодь. Гуманітарна серія: зб. наук. праць. Київ, 2004. С. 159–163.
5. Барабаш С. Типологія портрету в романі Михайла Козоріса «Голуба кров» // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. праць. Київ, 2009. Вип. 31. С. 57–60.
6. Барабаш С. Життєвий і творчий шлях Михайла Козоріса в історико-рецептивному аспекті: стан дослідження проблеми // Гуманітарна освіта в технічних вищих: зб. наук. праць. Київ, 2011. Вип. 23. С. 265–276.
7. Барабаш С. Засоби художньої виразності у творах Михайла Козоріса (порівняння, метафора, символ) // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: зб. наук. праць / за ред. В. Д. Будака, М. І. Майстернюк. Миколаїв, 2012. Вип. 4.9. С. 9–12.
8. Барабаш С. Іван Франко у спогадах Михайла Козоріса і Марії Козоріс-Бариліак // Франкознавчі студії / Є. Пшеничний (голов. ред.), Л. Винар та ін. Дрогобич, 2012. Вип. 5. С. 359–366.
9. Барабаш С. Художня модель соцреалізму в соціально-ідеологічній повісті Михайла Козоріса «Село встає» // Spheres of culture. Lublin, 2016. Volume XV. P. 169–173.

АНОТАЦІЯ

Барабаш С. М. Поетика художньої прози Михайла Козоріса: жанрово-стильові аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності – 10.01.01 – українська література. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

У дисертації вперше цілісно досліджено, систематизовано й узагальнено поетологічні особливості прозописьма Михайла Козоріса. Запропоновано об'єктивну оцінку художньої епіки митця, охарактеризовано особливості її жанрово-стильових вирішень. Декодовано і системно окреслено жанрову еволюцію, стильову домінанту та специфіку образного синтезу письменника.

У роботі проаналізовано оригінальні твори митця, належні до його малої

прози («Кровопійці», «Злочин», «То був злодій», «По кам'яній стежці» та ін.), жанрів повісті («Чорногора говорить», «Село встає»), роману («Голуба кров»). Визначено, що стильовою домінантою малої прози письменника став художній психологізм, оновлення психологічного портрету, пейзажу, поетики художніх деталей, прямої авторської характеристики та внутрішнього мовлення.

З'ясовано, що метанаратив соціально-психологічної повісті у новелах «Чорногора говорить» становить єдність діахронного і синхронного типів повістування. Поетика жанру включає поєднання принципів новелістичного й оповідного типів художнього мислення. Ознаки соціально-психологічної повісті виявляються у часовій тягlostі подій, опрацюванні кількох сюжетних ліній. Новелістичний дискурс характеризується стислим викладом події у межах одного епізоду, лаконізмом думки, яскравістю і влучністю художніх засобів. Індивідуальний стиль митця характеризують поетика контрастних деталей, монтаж епізодів-новел, активність хронотопу дороги, психологізація сюжетних перипетій, несподівана трансформація сюжетобудови.

Роман «Голуба кров» потрактовано як доказ системної сформованості романного мислення і письма, опанування епіком жанрами роману виховання, хроніки, епопеї, лірико-імпресіоністичного роману, кінороману, оновлення стилетворчих прийомів. Для творчої манери романіста характерне поєднання ліризму із психологізмом, конкретно-реалістичного малюнку з філософськими роздумами, художні атрибуції місця значущості у світі, зображення людини в її зв'язках із соціальним середовищем і Всесвітом.

Ключові слова: поетика, ліризм, психологізм, повість у новелах, хронотоп, соціально-ідеологічна повість, роман виховання, кінороман, соціально-психологічний роман, жанр, стиль.

АННОТАЦІЯ

Барабаш С. Н. Поетика художественной прозы Михаила Козориса: жанрово-стилистические аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности – 10.01.01 – украинская литература. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2017.

В диссертации впервые целостно исследованы, систематизированы и обобщены поэтологические особенности художественной прозы М. Козориса. Предложена объективная оценка художественной эпикки писателя, характеристика ее жанрово-стилевых особенностей. Системно раскрыты жанровая эволюция, стилевая доминанта и специфика образного синтеза писателя.

В работе проанализированы оригинальные произведения автора, составляющие его малую прозу: рассказы («Кровопийцы», «Преступление», «Это был вор», «По каменной тропе» и др.), повести («Чорногора говорить», «Село встає»), роман («Голубая кровь»). Определено, что стилевой доминантой малой прозы писателя стал художественный психологизм, продуктивное использование психологического портрета, пейзажа, поэтики художественных деталей, прямой авторской характеристики, внутренней речи.

Установлено, что характер социально-психологической повести в новеллах «Черногора говорит» определяет единство диахронного и синхронного типов повествования. Поэтика жанра включает сочетание принципов новеллистического и повествовательного типов художественного мышления. Признаки социально-психологической повести проявляются во временной протяженности событий, нескольких сюжетных линиях. Новеллистический дискурс характеризуется кратким изложением информации в пределах одного эпизода, лаконизмом мысли, яркостью и точностью художественных средств. Индивидуальный стиль прозаика характеризуют контрастные детали, монтаж эпизодов-новелл, хронотоп дороги, психологизация сюжетных перипетий, неожиданная трансформация событийности.

Роман «Голубая кровь» стал свидетельством овладения системной сформированности романного мышления и письма, жанрами романа воспитания, хроники, эпопеи, лирико-импрессионистического романа, киноромана, обновления стилевых приемов. Для творческой манеры романиста характерно сочетание лиризма с психологизмом, конкретно-реалистического рисунка с философскими размышлениями, представление о месте и роли личности в современном мире со стремлением изобразить человека в его связях с социальной средой и Вселенной.

Ключевые слова: поэтика, лиризм, психологизм, повесть в новеллах, хронотоп, социально-идеологическая повесть, роман воспитания, кинороман, социально-психологический роман, жанр, стиль.

SUMMARY

Barabash S. M. Poetics of artistic prose by Mykhailo Kozorys: genre and stylistic aspects. – Manuscript.

The thesis is submitted for a Candidate Degree in Philological Sciences, speciality 10.01.01 – Ukrainian literature. – National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. – Kyiv, 2017.

In the dissertation the poetical features of Mykhailo Kozorys' prose writing have been first integrally investigated, systematized and generalized. The objective estimation of the artistic prose of the artist with description of its genre and style decisions has been offered. The genre evolution, style dominant and specification of figurative synthesis of the writer have been systematically outlined.

The work has analyzed the original compositions of the artist: small prose – «Blood-suckers», «Crime», «That was a villain», «On a stone track» and others, stories «Chornohora Speaks», «Village Rises», the novel «Blue Blood». It is certain that the artistic psychologism, productive use of a psychological portrait, landscape, poetics of artistic details, the direct author's characteristic and internal speech became a style dominant for the small prose of the writer. The problem and thematic circle of the small prose of the artist comprises: processing of «eternal topics» – a hard fate of the woman peasant («To the town»), tragical pages of life of the dismissed employee of the plant («Crime»), «rank psychology» of the former heroes-Sich Riflemen («That was a villain»), the patriarchal world of the West Ukrainian peasant

(«On a stone track», «Two forces»), the fate of a talented child in the conditions of social and national oppression («Punishment», «Steppe», «The father's assistant»). Poetically specified dominants mark philosophical intensions of use of means of humour and satire (while condemning pseudo-patriotism, internal weakness of the intellectuals («Triyumvirat», «Monument», «Veche»).

Interpretation of a «traditional» soviet subject cliché, presence of the hero, who consolidated the new created soviet society, became the elements of poetics of the story «The Village Rises»: he as the carrier of energetics and ideology, morals and outlook of the village, is aimed to use the property of the proletarian city in establishment of the «real» soviet power in the village.

It is established that the character of the social and psychological story in short stories «Chornohora Speaks» defines the unity of diachronic and synchronous types of narration. The poetics of genre includes the combination of the principles of novelistic and narrative types of artistic thinking. The signs of the social and psychological story are shown in temporary slowness of events, several subject lines. The novelistic discourse is characterized by information summary within one episode, laconicism of a thought, brightness and accuracy of the artistic means. The individual style of the artist is characterized by contrasting details, editing of episodes-stories, chronotope of the road, psychologization of plot peripeteias, unexpected transformation of eventfulness. In «Chornohora Speaks» all the events happen in a Hutsul ethnonational scope that transfers the consciousness of the reader to other psychological, ethnomental and exotic level. Due to this the story is a bright model of creative comprehension of national culture and traditions.

Evolution of the artistic system of M. Kozorys-romanist goes from the development of separate characters, themes and storylines to the difficult polyphony interlacing in it of intimate and lyrical, ideological, political and, at last, philosophical problems. Means of artistic psychologism in the reflection of the pseudo-patriot's figure in the composition are divided into two directions. The first is formed by pseudo-idea of a concept of national patriotism in actions and activity of the main character of the composition, his appearance. The second view appears from disclosure of his inner world.

The novel «Blue Blood» has been recognized as the evidence of the final mastering of system formation of a novelistic thinking and writing, mastering genres of the novel of education, the chronicle, epic, lyrical and impressionistic, the movie novel, updating the style creating means. The combination of lyricism with psychologism, concrete and realistic drawing with philosophical thoughts, the idea of the place and the role of the personality in modern with aspiration to represent the person in her connections with the social environment and the Universe is characteristic of a creative manner of the novelist.

Key words: Poetics, lyricism, psychologism, the story in short stories, a chronotope, the social and ideological story, the novel of education, the movie novel, the social and psychological novel, a genre, a style.

Файл: aref-Barabash(1) 2017 грудень.doc
Каталог: C:\Documents and Settings\heffalump\Мои документы
Шаблон: Normal.dotm
Заголовок: МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Содержание:
Автор: 1
Ключевые слова:
Заметки:
Дата создания: 12/19/2017 12:48:00 AM
Число сохранений: 3
Дата сохранения: 12/28/2017 12:16:00 PM
Сохранил: Heffalump
Полное время правки: 3 мин.
Дата печати: 12/28/2017 12:16:00 PM
При последней печати
 страниц: 20
 слов: 8 872 (прибл.)
 знаков: 50 571 (прибл.)